

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

СИЛАБУС

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
Освітньо-професійна програма	Середня освіта (Українська мова і література). Психологія
Форма навчання	денна
Курс	II
Семестр	III

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протокол засідання

кафедри психології та педагогіки

28.08.2019 № 1

Бахмут 2019

Відомості про розробників і науково-педагогічних працівників, які викладають навчальну дисципліну:

Назва курсу	Порівняльна психологія
Викладач (-і)	Свіденська Галина Миколаївна
Контактний тел.	+380 50 642 92 73
E-mail	g.svidenska@forlan.org.ua svidenskag@gmail.com
Локація курсу в корпоративному середовищі	Ресурсний центр (аудиторія № 315, навчальний корпус № 2)
Формат курсу	очний (offline)
Консультації	Очні консультації: в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю). Усі запитання можна надсилати на електронну пошту, що вказана в силабусі.

1. Анотація.

Навчальна дисципліна належить до вибіркових дисциплін циклу професійної підготовки.

Навчальна дисципліна надає можливість передбачає вивчення студентами теоретичних і методологічних основ психічної діяльності й поведінки тварин. Порівняльна психологія розкриває процеси розвитку психіки та психічної діяльності у філогенезі та онтогенезі, біологічні основи поведінки, здатності тварини до науління та елементарної розсудкової діяльності, а також питання, пов'язані з біологічними передумовами антропогенезу. Детально розглядаються умови виникнення психічних процесів та етапи їх розвитку, становлення соціальності у тваринному світі як передумови соціуму людини, а також відносини між тваринами в угрупованнях, побудованих на ієрархічному принципі та принципі територіального розподілу ресурсів.

Вивчення положень зоопсихології та порівняльної психології сприятиме підвищенню компетентності практикуючих психологів, допоможе знаходити адекватні шляхи розв'язання проблем, що виникають у роботі з клієнтами. Опанування цього навчального курсу сприятиме також вихованню у студентів позитивних моральних якостей сучасної людини, яка має жити у гармонії з оточуючою природою.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни реалізуються у таких навчальних курсах, як «Диференційна психологія», «Соціальна педагогіка», «Сучасні теорії особистості», «Теорія мовленнєвої комунікації», «Кросс-культурна психологія» тощо.

Навчальна дисципліна «Порівняльна психологія» в подальшому навчальному процесі забезпечує викладання таких навчальних дисциплін, як «Патопсихологія», «Психолінгвістика», «Соціолінгвістика» тощо.

Для визначення рівня засвоєння слухачами навчального матеріалу використовуються такі **форми навчання**: читання лекцій, проблемне навчання, бесіди, навчальні дискусії, моделювання психолого-педагогічних ситуацій, самоаналіз, самоконтроль, тести, навчально-педагогічні ігри, семінарсько-практичні заняття. Так, при інформаційній лекції можливе використання малюнків, схем, таблиць, навчальних фільмів, мультимедійних засобів; при проблемному викладі навчального матеріалу – фрагменти учбових фільмів, текстів, набори карток з завданнями.

Навчальний курс включає лекційні, семінарські заняття, самостійну роботу над матеріалом, різні види та форми атестації.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 4	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка Спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література)	Вибіркова (за вибором здобувача вищої освіти) циклу професійної підготовки	
Модулів – 1	Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і література). Психологія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		2-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання : презентація проекту «Психологічні механізми адаптації тварин до міського середовища»		Семестр	
Загальна кількість годин: 120		3-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 6 самостійної роботи здобувача – 11	Рівень вищої освіти «магістр»	Лекції	
		год. 20	
		Практичні, семінарські	
		год. 12	
		Лабораторні	
		год. 10	
		Самостійна робота	
год. 78			
Вид контролю: екзамен			

3. Мета та завдання курсу

Мета курсу: сформувати у студентів систему знань про закономірності філо- та онтогенетичного розвитку психічного відображення, спільне та відмінне психічних функцій тварин та людей, наукове розуміння загального процесу становлення та розвитку психіки, з'ясувати проблеми біологічного і соціального в поведінці, ролі біологічних детермінант у психіці.

Завдання:

- формування уявлення про еволюційну детермінованість психіки;
- формування уявлення про історію порівняльно-психологічних досліджень.
- надання можливості розв'язувати практичні завдання через знання структури та специфіки функціонування психічної діяльності;
- формування уявлення про генетичне споріднення і якісні розходження людини й тварин;
- формування уявлення про біологічні передумови зародження людської мови, передісторію розвитку соціальних відносин у людському суспільстві, можливості й межі комунікації людини й тварин.

4. Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач у результаті вивчення курсу:

Загальні:

- Здатність розуміти значення гуманістичних цінностей для збереження та розвитку середовища; удосконаленню та розвитку суспільства;
- Здатність розуміти сучасні концепції картини світу на основі сформованого світогляду, оволодіння досягненнями природних, психологічних, суспільних наук;
- Здатність використання системи категорій та методів, які необхідні для вирішення типових завдань в різних галузях професійної практики при виявленні закономірностей філо- та онтогенезу психічного відображення, спільних та відмінних психічних функцій тварини та людини;
- Здатність проведення бібліографічної та інформаційно-пошукової роботи з наступним використанням отриманих даних при вирішенні професійних задач та оформленні наукових статей, звітів, висновків;
- Здатність реалізовувати у професійній діяльності настанови толерантності та гуманності, у контексті сучасної мультикультурності, на основі загальнолюдських цінностей та критичного оцінювання соціально-політичних, економічних подій і явищ;
- Здатність професійно профільоване використання сучасних інформаційних технологій та системи Інтернет;
- Здатність оволодіння культурою наукового мислення, узагальненням, аналізом та синтезом фактів та теоретичних положень.

Фахові:

- Здатність до опрацювання наукових психологічних джерел різних видів, здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення психологічних проблем представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення психологічної науки;
- Здатність до використання знань з зоопсихології та порівняльної психології при вивченні та описі закономірностей функціонування та розвитку психіки; специфіки функціонування психіки тварини та людини з урахуванням закономірностей філо- та онтогенетичного розвитку психічного

відображення, спільного та відмінного у розвитку психічних функцій людини та тварини;

- Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми в галузі психології в процесі різнопланової фахової діяльності, або у процесі навчання;
- Здатність до оволодіння навичками орієнтування в сучасних розробках та досягненнях науки, навичками побудови наукових гіпотез відносно подальшої еволюції тварин та виду Homo Sapiens, планування власної дослідницької діяльності;
- Здатність обирати ефективні стратегії для вирішення комунікативних завдань;
- Здатність мислити логічно й послідовно, здійснювати аналіз та синтез різних ідей, точок зору, наукових явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності для забезпечення освітнього процесу відповідною навчально-методичною документацією, програмами, планами та інноваційними проектами.

5. Результати навчання - згідно з вимогами освітньо-професійної програми компетентності, якими повинен оволодіти здобувач у результаті вивчення курсу:

- Проектування і здійснення комплексних досліджень, у тому числі міждисциплінарних, на основі цілісного і системного наукового світогляду з використанням знань в області філософії науки; аналіз та оцінка сучасних наукових досягнень в галузі психології;
- Планування і організація власного особистісного та професійного розвитку;
- Професійна дільність, основана на принципах толерантності та гуманності, у контексті сучасної мультикультурності, на основі загальнолюдських цінностей та критичного оцінювання соціально-політичних, економічних подій і явищ;
- Самостійний пошук, оброблення, систематизація, контекстуалізація та інтерпретація загальнонаукової інформації з різних джерел, генерування нових ідей для вирішення наукових і практичних завдань, зокрема у міждисциплінарних галузях;
- Вільна орієнтація в інформаційних та Internet джерелах, використання у власній професійній діяльності бібліотечних фондів, критичне ставлення до отриманої інформації, усвідомлення цінності суб'єктивної позиції в інформаційному просторі, володіння комп'ютерною та інформаційною культурою;
- Ефективне опрацювання психологічних джерел різних видів, здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення психологічних проблем представників різних наукових напрямів та шкіл, критичне осмислення новітніх досягнень психологічної науки;
- Успішне розв'язання складних задач та проблем в галузі психології в процесі різнопланової фахової діяльності, або у процесі навчання;
- Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.
- Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

- Ефективне використання базових знань про теоретичні засади, методологічні принципи, практичне застосування та міждисциплінарні зв'язки сучасної психологічної науки, філософії, лінгвістики та педагогіки;
- Використання ефективних стратегій для вирішення комунікативних завдань;
- Оперування ключовими поняттями фахових дисциплін, розуміння об'єктивних тенденцій розвитку сучасної психології;
- Логічне й послідовне мислення, здійснення аналізу та синтезу різних ідей, точок зору, мовних явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності для забезпечення освітнього процесу відповідною навчально-методичною документацією, програмами, планами та інноваційними проектами.

6. Політика курсу заснована на політиці ГПМ.

Горлівський інститут іноземних мов є вільним і автономним центром освіти, що покликаний давати адекватні відповіді на виклики сучасності, плекати й оберігати духовну свободу людини, що робить її спроможною діяти згідно з власним сумлінням; її громадянську свободу, яка є основою формування суспільно відповідальної особистості, академічну свободу та академічну добросовісність, що є головними рушійними силами наукового поступу. Внутрішня атмосфера інституту будується на засадах відкритості, прозорості, гостинності, повазі до особистості.

Вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» потребує виконання завдань згідно з навчальним планом; підготовки до семінарських занять; роботи в інформаційних джерелах; опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури, а також ознайомлення з психологічними джерелами.

Навчальний курс включає лекційні, семінарські заняття, самостійну роботу над матеріалом, різні види та форми атестації.

В ході лекцій розкривається предметно-понятійний зміст навчального курсу, з використанням фактичного матеріалу аналізуються найбільш актуальні соціально та особисто значущі проблеми, визначаються можливі шляхи їх рішення. Підвищенню інтерактивності лекційних занять сприяє використання елементів бесіди та проблемна побудова лекційного матеріалу.

На семінарських заняттях відбувається конкретизація актуальних проблем, на основі самостійної підготовки апробуються, уточнюються уявлення студентів, формуються наукові позиції. Семінарські заняття проводяться в інтерактивному режимі і пропонується активна взаємодія як між студентами, так і студентів з викладачем.

Особливе місце в оволодінні курсом відводиться самостійній роботі студентів, яка полягає у читанні та конспектуванні навчальної та спеціальної літератури по зоопсихології та порівняльній психології. В ході освоєння окремих розділів програми, студенти навчаються спостерігати за тваринами, описувати їхню поведінку, складати етограми.

Для самостійної підготовки до семінарсько-практичних занять пропонуються використовувати проектну технологію для організації самостійної роботи студентів. На практичних заняттях рекомендується використовувати технологію кейсів, спостереження за тваринами.

Семінарські заняття проводяться у складі учбових груп. Основним завданням семінарських занять є поглиблення теоретичних знань, отримання та удосконалення практичних навичок та умінь.

У процесі засвоєння змісту курсу формуються вимоги до рівня володіння студентами знаннями, уміннями та навичками, які узагальнюються у вигляді заліку та екзамену, до яких складено орієнтовні завдання, зразки тестових завдань, матеріали з розв'язання психологічних ситуацій тощо.

Контрольні роботи з курсу «Порівняльна психологія» можуть сприяти більш глибокому засвоєнню проблем, що підіймались при вивченні дисципліни.

Відповідь здобувача повинна демонструвати ознаки самостійності виконання поставлених завдань, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу.

7. Схема курсу:

Змістовий модуль № 1. «Порівняльна психологія в структурі психологічних знань»

Порівняльна психологія в системі наук. Предмет, методи й завдання порівняльної психології. Основні напрямки науки про поведінку тварин. Історія досліджень мислення тварин. Методи і задачі порівняльної психології. Розвиток психічної діяльності в пренатальному періоді тварин і людини. Вроджене і набуте в пренатальному розвитку поведінки тварин. Морфофункціональні основи ембріогенезу поведінки тварин. Ембріональне наочіння і дозрівання в пренатальному розвитку тварин. Розвиток акустичного контакту між ембріонами і батьківськими особинами. Ембріогенез і розвиток психічного відображення. Стадії пренатального розвитку людини. Нервова система і нервово-психічний розвиток плода. Порівняльна характеристика психічної діяльності в пренатальному розвитку вищих тварин і людини.

Еволюція психіки. Елементарна сенсорна психіка. Нижчий рівень розвитку елементарної сенсорної психіки: рухи найпростіших, кінези, орієнтація, пластичність поведінки найпростіших, характеристика психічної активності. Вищий рівень розвитку елементарної сенсорної психіки: нервова система, рухи, органи почуттів і сенсорні здібності, таксиси, зачатки вищих форм поведінки, пластичність поведінки. Перцептивна психіка. Нижчий рівень розвитку перцептивної психіки: рухи, ЦНС, сенсорні здібності, таксиси, предметне сприйняття, спілкування і групова поведінка, територіальна поведінка, інстинкт і наочіння в поведінці комах. Вищий рівень розвитку перцептивної психіки: локомоція, маніпулювання, комфортна поведінка, сон, сенсорні особливості, зорові узагальнення і уявлення, спілкування, ригідність і пластичність в поведінці вищих хребетних, передумови і елементи інтелектуальної поведінки тварин, критерій інтелектуальної поведінки тварин, біологічна обмеженість інтелекту

тварин. Еволюція психіки і антропогенез. Проблема виникнення трудової діяльності: еволюція тактильних і сенсорних функцій вищих ссавців, предметна діяльність мавп, передтрудова предметна діяльність мавп. Проблема зародження суспільних відносин і членороздільної мови: групова поведінка мавп і зародження суспільних відносин, демонстраційне моделювання. Психологічні особливості формування людської мови.

Розвиток психічної діяльності.

Фізіологічні основи поведінки. Безумовні рефлекси. Умовні рефлекси. Умови вироблення умовних рефлексів. Процеси збудження й гальмування. Проблема наслідування умовних рефлексів. Зриви вищої нервової діяльності у тварин. Уявлення про типи вищої нервової діяльності тварин. Інстинктивна поведінка. Історія вивчення інстинктів. Методи вивчення інстинктів. Біологічні форми поведінки. Комфортна поведінка. Оборонна поведінка. Будівельна діяльність тварин. Соціальна поведінка. Структура співтовариства та механізми його підтримки. Ритуалізація поведінки. Ієрархія. Співтовариства тварин. Структура популяцій та відносини усередині них. Поведінка, пов'язана із розмноженням. Особливості онтогенезу різних таксономічних груп тварин. Періодизація онтогенезу. Навчання у процесі онтогенезу.

8. Система оцінювання

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

- усне опитування;
- тестові завдання;
- самостійні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань;
- контрольні роботи змістових модулів;
- проектні завдання;
- контрольна робота залікового модуля (екзамен)

Форми поточного і підсумкового контролю

Оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» здійснюється шляхом проведення контрольних заходів, які включають поточний, підсумковий модульний, підсумковий семестровий контроль. Рівень навчальних досягнень здобувачів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль передбачає усні відповіді здобувачів на теоретичні питання семінарських занять, виконання тестових завдань та самостійних робіт.

Підсумковий модульний контроль передбачає виконання контрольних робіт змістового модулю. Оцінка за змістовий модуль дорівнює сумі балів контрольних точок (КТ) та контрольної роботи залікового модуля (КРЗМ) з урахуванням коефіцієнтів.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю є іспит.

ГРАФІК

поточного контролю

Коефіцієнт КТ – 0,2

Кількість КРЗМ – 1

Коефіцієнт КРЗМ – 0,2

Кількість ЗМ – 1

Вид підсумкового контролю: іспит

усна частина (коефіцієнт - 0,4)

№	Вид контролю	Форма контролю	Термін проведення
1.	КТ № 1	обговорення, письмовий звіт	Семінарське заняття 3
2.	КТ № 2	обговорення, письмовий звіт.	Семінарське заняття № 6
3.	КРЗМ	обговорення, письмовий звіт.	Лабораторне заняття № 5

Форма підсумкового контролю

Підсумковий контроль покликаний об'єктивно підтвердити досягнутий рівень навченості, визначити ступінь сформованості навичок та умінь здобувачів на кінець певного етапу навчання (в кінці семестру).

Курс «Порівняльна психологія» вивчається протягом одного семестру.

Формою підсумкового контролю в III семестрі є **іспит**, який контролює рівень засвоєння здобувачами теоретичного матеріалу та набуття ними навичок і вмінь його застосування у практичній діяльності на підставі результатів поточного контролю.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюється за 100-бальною шкалою.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний контроль та самостійна робота			Підсумковий контроль	Сума	
Змістовий модуль № 1					
КТ 1	КТ 2	КРЗМ 1	40(іспит)	100	
20	20	20			

Загальна оцінка складається з суми балів за контрольні точки і контрольні роботи змістових модулів, набраних упродовж навчального семестру (60%) та балів, набраних за усні відповіді під час іспиту (40%).

Процедура проведення підсумкового контролю (іспиту) регламентована програмою підсумкового контролю з навчальної дисципліни, затвердженою на засіданні кафедри психології та педагогіки.

Шкала оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів:

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	Пояснення
	екзамен	залік		
90-100	Відмінно	зараховано	A	відмінне виконання лише з незначною(мінімальною 1-2) кількістю помилок
82-89			B	вище середнього рівня з кількома помилками
75-81			C	вище середнього рівня з кількома помилками
67-74			D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
60-66			E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
35-59	Незадовільно	не зараховано	FX	з можливістю повторного складання
1-34			F	з обов'язковим повторним курсом

Зміст екзаменаційної підготовки

Зміст теоретичної підготовки

1. Основні напрямки науки про поведінку тварин.
2. Історія досліджень мислення тварин.
3. Методи і задачі порівняльної психології.
4. Основні форми поведінки тварин.
5. Поняття про інстинкт. Види інстинктів у тварин.
6. Механізми інстинктивної поведінки тварин.
7. Взаємозв'язок інтелекту і природного досвіду тварин.
8. Вживання знаряддя як психологічна передумова трудової діяльності людини.
9. Вроджене і набуте в пренатальному розвитку поведінки тварин.
10. Морфофункціональні основи ембріогенезу поведінки тварин.
11. Ембріональне наочіння і дозрівання тварин.
12. Розвиток рухової активності зародків (безхребетні, нижчі хребетні, птахи, ссавці).
13. Пренатальний розвиток сенсорних здібностей тварин.
14. Пренатальний розвиток елементів спілкування тварин.
15. Вплив сенсорної стимуляції на рухову активність ембріону, розвиток зору і слуху у ембріонів птахів.
16. Ембріогенез і розвиток психічного відображення.

17. Психологічна характеристика навчання тварин та пластичності їхньої поведінки.
18. Класифікація форм індивідуально-придбаної діяльності. Неасоціативне та асоціативне навчання.
19. Диференційовані умовні рефлекси.
20. Когнітивні (пізнавальні) процеси у тварин. Латентне навчання, просторове навчання, навчання вибору за зразком, заучування послідовностей стимулів, інсайт навчання.
21. Психологічна характеристика «мислення» тварин.
22. Психологічна характеристика елементарної сенсорної психіки тварин.
23. Психологічна характеристика перцептивної психіки тварин.
24. Взаємодія тварин як фактор еволюції. Територія і територіальна поведінка. Індивідуальна дистанція.
25. Типологія співтовариств. Анонімна зграя. Співтовариство без любові. Спілки.
26. Анатомія і фізіологія соціальних груп.
27. Рівні узагальнення і абстрагування, які доступні для тварин.
28. Семіотичні середовища. Інформаційна облаштованість середовища.
29. Регуляція спонтанної поведінки тварин.
30. Регуляція довільної поведінки тварин.

Критерії оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни «Порівняльна психологія»

Здобувач одержує оцінку **відмінно (100)**, якщо він:

- має системні теоретичні знання з навчальної дисципліни,
- вільно володіє спеціальною термінологією,
- виявляє міцні уміння і навички аналізу наукового матеріалу,
- аргументовано, з посиланням на першоджерела доводить власну думку,
- виявляє науковий інтерес до навчальної дисципліни,
- самостійно здійснює дослідницьку діяльність у галузі психології,
- безпомилково виконує письмові завдання в обсязі 100% за відведений час.
- рівень мовленнєвої культури високий.

Здобувач одержує оцінку **відмінно (95)**, якщо він:

- виявляє глибоке розуміння основних понять і категорій з навчальної дисципліни,
- уміє аргументовано доводити власну думку, здатний системно аналізувати психічні явища, виявляючи достатній рівень сформованості аналітичного й систематичного мислення,

- виявляє науковий інтерес до навчальної дисципліни, але не включається до дослідницької діяльності,
- володіє спеціальною термінологією,
- безпомилково виконує письмові завдання в обсязі 90-95% за відведений час,
- рівень мовленнєвої культури досить високий.

Здобувач одержує оцінку **відмінно (90)**, якщо він:

- виявляє глибоке розуміння основних понять і категорій з навчальної дисципліни,
- уміє аргументовано доводити власну думку, здатний системно аналізувати психічні явища, допускаючи однак незначні помилки теоретичного й практичного характеру, які самостійно виправляє,
- виявляє науковий інтерес до навчальної дисципліни, але не включається до дослідницької діяльності,
- володіє спеціальною термінологією,
- виконує письмові завдання в обсязі 90% за відведений час,
- рівень мовленнєвої культури достатній.

Здобувач одержує оцінку **добре (85)**, якщо він:

- виявляє розуміння основних понять і категорій з комплексу психологічних дисциплін, виявляючи належний рівень сформованості аналітичного і синтетичного мислення,
- достатньо повно аналізує першоджерела, виділяючи відповідні структурні елементи та демонструючи їх взаємозв'язок,
- відповідь аргументована, ілюстрована вдалими прикладами,
- володіє спеціальною термінологією, але допускає негрубі помилки теоретичного й практичного характеру,
- виконує письмові завдання в обсязі 80% за відведений час,
- рівень мовленнєвої культури достатній.

Здобувач одержує оцінку **добре (80)**, якщо він:

- **виявляє розуміння основних** понять і категорій з навчальної дисципліни,
- достатньо повно аналізує першоджерела, допускаючи помилки при виділенні їх структурних елементів та встановленні їх взаємозв'язку,
- володіє практичними уміннями і навичками відповідно до вимог курсу,
- володіє спеціальною термінологією, допускаючи незначні помилки теоретичного й практичного характеру,
- виконує письмові завдання в обсязі 80% за відведений час,
- рівень мовленнєвої культури достатній, але допускаються незначні мовленнєві помилки.

Здобувач одержує оцінку **добре (75)**, якщо він:

- виявляє розуміння основних понять і категорій з навчальної дисципліни, допускаючи незначні помилки,
- достатньо повно аналізує першоджерела, допускаючи помилки при виділенні їх структурних елементів та встановленні їх взаємозв'язку,
- володіє практичними умінями і навичками відповідно до вимог курсу,
- володіє спеціальною термінологією поверхово, допускає помилки теоретичного й практичного характеру,
- виконує письмові завдання в обсязі більше ніж 2/3 за відведений час,
- рівень мовленнєвої культури достатній, але допускаються незначні мовленнєві помилки.

Здобувач одержує оцінку **задовільно (70)**, якщо він:

- добре володіє навчальним матеріалом, спроможний із незначною сторонньою допомогою аналізувати, узагальнювати його,
- виявляє розуміння основних теоретичних понять і категорій, розкриває їх взаємозв'язок, виявляючи достатній рівень сформованості аналітичного і синтетичного мислення,
- володіє спеціальною термінологією поверхово, допускає значну кількість помилок теоретичного й практичного характеру,
- виконує письмові завдання в обсязі більше ніж 2/3 за відведений час,
- рівень мовленнєвої культури достатній, але допускаються мовленнєві помилки.

Здобувач одержує оцінку **задовільно (65)**, якщо він

- не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, невпевнено викладає теоретичний, фактографічний, історико-психологічний матеріал,
- має недостатній рівень сформованості аналітичного і синтетичного мислення під час аналізу першоджерела, закономірностей розвитку психічного процесу,
- слабо володіє спеціальною термінологією, допускає значну кількість помилок теоретичного й практичного характеру,
- виконує письмові завдання в обсязі більше ніж 60% за відведений час,
- рівень мовленнєвої культури достатній, але допускаються значні мовленнєві помилки.

Здобувач одержує оцінку **задовільно (60)**, якщо він

- не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом,
- має недостатній рівень сформованості аналітичного і синтетичного мислення під час аналізу першоджерела, закономірностей розвитку психічного процесу,
- мовлення відзначається недостатньою осмисленістю і логічністю, бідністю словника, значною кількістю фактичних помилок,
- виконує письмові завдання в обсязі більше ніж 60% за відведений час,

- рівень мовленнєвої культури низький, але допускаються значні мовленнєві помилки.

Здобувач одержує оцінку **незадовільно (55)**, якщо він

- не вміє вільно, логічно, аргументовано, чітко висловлюватись, відповідь характеризується низьким рівнем усвідомлення,
- не вміє аналізувати першоджерела, допускаючи помилки при класифікації психічних явищ, визначенні їх місця та ролі у розвитку психології як науки,
- рівень мовленнєвої культури низький, допускаються значні мовленнєві помилки,
- виконує письмові завдання в обсязі більше ніж 50% за відведений час,
- не володіє спеціальною термінологією.

Здобувач одержує оцінку **незадовільно (35 і менше)**, якщо він

- не вміє аналізувати першоджерела, допускаючи помилки при класифікації психічних явищ, визначенні їх місця та ролі у розвитку психології як науки,
- відповідь характеризується низьким рівнем усвідомлення,
- робить грубі фактичні помилки; не може навести приклади; допускає значну кількість мовленнєвих помилок,
- виконує письмові завдання в обсязі більше ніж 30% за відведений час,
- не володіє спеціальною термінологією.

9. Рекомендовані джерела інформації

Рекомендована література

Основна:

1. Гічан І.С. Порівняльна психологія. Зоопсихологія. Конспект лекцій / І.С.Гічан. – К.: НАУ, 2003. – 73с.
2. Губко О.Т. Основизоопсихології. Навчальний посібник / О.Т.Губко // За ред. С.І.Болтівця. – К.: Світогляд, 2006. – 190с.
3. Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник] / Кириленко Валентина Граціянівна. – К. : вид-во , 2015.
4. Корж О.П. Етологія тварин / О.П.Корж.– Суми: Університетська книга, 2016. – 236 с.
5. Москалець В.П. Зоопсихологія і порівняльна психологія [текст]: підручник / В.П.Москалець. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 200 с.
6. Туриніна О.Л. Порівняльна психологія / О.Л.Туриніна, Л.З.Сердюк // Навчальний посібник.- Київ.-2005.-227 с.
7. Шевців М.В. Зоопсихологія з основами етології [текст]: підручник / М.В.Шевців, М.М.Філоненко. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 242 с.
8. Чайченко Г.М. Фізіологія людей і тварин :Підручник / Г.М. Чайченко, В.О.Цибенко, В.Д. Сокур.; За ред. професора В.О. Цибенка. – К.: Вища школа, 2003. – 464 с.
9. Чайченко Г.М. Поведінка та психіка тварин /Г.М.Чайченко.–К.: Київський університет, 2000.

10. Фабри К. Э. Основы зоопсихологии: Учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальностям «Психология», «Биология», «Зоология» и «Физиология» / К.Э.Фабри.– 3-е изд. – М.: Учебнометодический коллектор «Психология», 2001. – 464 с.

Додаткова:

1. Вагнер В. А. Избранные труды по зоопсихологии / В. А.Вагнер. – М.: Наука, 2002.– 285с.
2. Вагнер В.А. Сравнительная психология /В. А.Вагнер.– М., 2003.
3. Зорина З. А., Полетаева И. И. Зоопсихология. Элементарное мышление животных / З.А.Зорина,И. И.Полетаева. – М. : Аспект Пресс, 2001 .– 320 с.
4. Ладыгина-Котс Н.Н. Дитя шимпанзе и дитя человека / Н.Н.Ладыгина-Котс // В 2 томах. Том 1. М.: МПСИ. 2011. – 602 с.
5. Мороз Л.І. Словник-довідник з дисципліни "Порівняльна психологія"/Л.І.Мороз. –К.,1999.
6. Сравнительная психология и зоопсихология / [Учеб. пособие]; [Сост. и общ. ред. Г. В. Калягиной]. - „Питер”. Санкт-Петербург, Москва, Харьков, Минск.-2001.- 412 с.
7. Сравнительная психология и зоопсихология. Хрестоматия / Под ред. Г.В. Калягиной. - СПб., 2004 – 180 с.
8. Чайченко Г.М. Зоопсихологія і порівняльна психологія /Г.М. Чайченко. – К.Видавництво КНУ. 1992.- 205 с.

Інтернет-ресурси

1. <http://cozap.com.ua/text/5212/index-1.html>
2. <http://www.twirpx.com/file/341096/>
3. http://library.iapm.edu.ua/metod_disc/pdf/4000_zoops.pdf

Документальні фільми

1. «Одна жизнь». Англія, 2011.
2. «Рожденные на воле». США, 2011.
3. «Путешествие по природе». Англія, Німеччина, США, 2007.
4. «Птицы». Німеччина, Іспанія, Італія, Франція, Швейцарія, 2001.
5. «Брачные игры в мире животных». Англія: BBC, 2005.
6. «Этапы эволюции жизни». Англія: BBC, 2010.
7. «Код обезьяны. Генетики против Дарвина». Росія, 2011.
8. Научно-популярный фильм «Думают ли животные?», Київнаучфільм, 1970.